49007 ـ هدف اصلی از اعتکاف چیست، و چرا مسلمانان این سنت را رها کرده‌اند؟

سوال

چرا با وجود اینکه اعتکاف سنت پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ است مسلمانان این سنت را ترک کرده‌اند؟ و هدف از اعتکاف چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اعتکاف یکی از سنت‌های موکد است که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ به آن پایبند بودند. برای دلایل مشروعیت اعتکاف به سوال شماره‌ی (48999) مراجعه نمایید.

اما این سنت همانند بسیاری از سنت‌های دیگر که کاملا یا تقریبا از بین رفته‌اند، از زندگی مسلمانان ناپدید شده، به جز کسانی که رحمت الله شامل حالشان شده است.

این مساله اسباب گوناگونی دارد از جمله:

۱ـ ضعیف جانب ایمانی در درون بسیاری از مسلمانان.

۲ـ روی آوردن فزاینده‌ی مسلمانان به لذت‌هایی دنیوی و شهوت‌ها که باعث شده نتوانند حتی برای مدت کوتاهی از آن دوری گزینند.

۳ـ بی‌ارزش شدن بهشت در دل بسیاری از مردم و مایل شدن آنان به راحتی و آسایش و تن‌پروری، بنابراین نمی‌خواهند سختی اعتکاف را تحمل کنند اگرچه در راه خشنودی الله سبحانه و تعالی باشد.

کسی که عظمت و ارزش بهشت و نعمت‌های آن را بداند در راه رسیدن به آن از نفس خود و هر چیز با ارزشی می‌گذرد. پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: آگاه باشید که کالای خداوند با ارزش است، آگاه باشید که کالای الله بهشت است به روایت ترمذی و تصحیح علامه آلبانی (۲۴۵۰).

۴- محدود شدن محبت پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در درون بسیاری از مسلمانان به محبت صرفا کلامی نه عملی که همان عملی کردن جوانب گوناگون سنت محمدی از جمله اعتکاف است. الله متعال می‌فرماید:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيراً [احزاب: ٢١]

(بی‌شک در [اقتدا به شخصیت] رسول الله برای شما الگویی نیک است، برای آن کس که امید به الله و روز آخرت دارد و الله را بسیار یاد می‌کند).

ابن کثیر ـ رحمه الله ـ می‌گوید: این آیه‌ی کریمه اصلی است بزرگ در الگوگیری از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در گفتار و کردار و احوال ایشان.

بسیاری از سلف از ترک اعتکاف توسط مردم با وجود مواظبت پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ بر این سنت تعجب می‌کردند.

ابن شهاب زهری ـ رحمه الله ـ می‌گوید: عجیب است کار مسلمانان! اعتکاف را ترک گفته‌اند حال آنکه پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ از وقتی به مدینه آمدند تا هنگام وفات هرگز آن را رها نکردند.

ثانیا:

اعتکافی که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در پایان عمرشان به آن پایبند بودند، اعتکاف در دهه‌ی پایانی رمضان بود. این روزهای معدود حقیقتا به مثابه‌ی یک دوره‌ی تربیتی فشرده است که نتایج مثبت خود را خیلی زود در روزها و شب‌های اعتکاف نشان می‌دهد و همینطور در روزهای پس از آن و تا رمضان بعد تاثیر ایجابی خود را حفظ می‌کند.

بنابراین ما مسلمانان نیاز شدیدی به احیای این سنت و انجام آن به همان روش صحیحی داریم که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ و یارانشان انجامش می‌دادند. پیروز و موفق کسی است که در دوران فساد و غفلت مردم به این سنت بزرگ پایبند بماند.

ثالثا:

هدف اصلی اعتکاف پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ به دست آوردن فضیلت شب قدر بود.

مسلم (١١٦٧) از ابوسعید خدری ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ دهه‌ی اول رمضان را اعتکاف نمود، سپس دهه‌ی میانی رمضان را در خیمه‌ای کوچک [در داخل مسجد] به اعتکاف نشست که بر در آن یک حصیر بود. سپس حصیر را با دستان خود به گوشه‌ی خیمه کشاند و سرشان را از خیمه بیرون آورد و با مردم سخن گفت. مردم به ایشان نزدیک شدند و ایشان فرمودند: من دهه‌ی اول را به هدف به دست آوردن این شب اعتکاف نمودم، سپس دهه‌ی دوم را اعتکاف کردم، سپس به نزدم آمدند و به من گفتند: آن شب در دهه‌ی آخر است، پس هر یک از شما می‌خواهد اعتکاف نماید، اعتکاف کند پس مردم همراه ایشان اعتکاف نمودند.

در این حدیث نکات و فواید بسیار است از جمله:

۱ـ هدف اصلی اعتکاف ایشان ـ صلی الله علیه وسلم ـ به دست آوردن لیلة القدر و آمادگی برای قیام و احیای آن با عبادت بود و این به سبب فضیلت بسیار زیاد این شب است. الله متعال فرموده است:

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ [قدر: ۳]

(شب قدر بهتر از هزار ماه است).

۲ـ پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ پیش از آنکه وقت دقیق آن را بداند تلاش بسیاری می‌کرد که عبادت این شب را از دست ندهد. ایشان از دهه‌ی نخست آغاز نموده و سپس در دهه‌ی میانه اعتکاف نمودند و وقتی دانستند این شب در دهه‌ی آخر است تا آخر ماه به اعتکاف نشستند، و این نشان دهنده‌ی اوج تلاش ایشان برای به دست آوردن فضیلت عبادت در شب قدر است.

۳ـ پیروی صحابه ـ رضوان الله علیهم ـ از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ، چرا که آنان اعتکاف را همراه ایشان آغاز نمودند و از شدت پیروی همراه با ایشان تا آخر ماه به اعتکاف نشستند.

۴- دلسوزی و مهربانی رسول خدا ـ صلی الله علیه وسلم ـ نسبت به یارانش، زیرا ایشان با علم به سختی اعتکاف، یارانش را مخیر نمود که با وی ادامه دهند یا به خانه‌هایشان بروند، و فرمود: پس هر یک از شما می‌خواهد اعتکاف نماید، اعتکاف کند.

اعتکاف همچنین اهداف و مقاصد دیگری دارد از جمله:

۱ـ دوری از مردم تا حد امکان، برای حاصل شدن انس با الله عزوجل.

۲ـ اصلاح قلب از طریق روی آوردن کامل به الله تبارک و تعالی.

۳ـ فارغ شدن کامل برای عبادتِ صرف، از جمله نماز و دعا و ذکر و قرائت قرآن.

۴- حفظ روزه از همه‌ی خواهش‌های نفسانی و شهوت‌ها.

۵- کم کردن مباحات دنیوی و زهد از بسیاری مباحات با وجود توان.

مراجعه نمایید به کتاب الاعتکاف، نظرة تربیة نوشته‌ی دکتر عبداللطیف بالطو.